

K&K ANMELDELSER

Anne Birgitte Richard

En anden historie

Norsk kvinnelitteraturhistorie, bind 2. 1900-45. Red: Irene Engelstad, Jorunn Hareide, Irene Iversen, Torill Steinfeld, Janneken Øverland. PAX, Oslo 1989.

Andet bind af den norske kvindelitteraturhistorie, der omhandler perioden 1900-45 aktualiserer på samme tid spørgsmålet om litteraturhistoriegenrens og kvindeforskningens status. Perioden, der jo bl.a. indbefatter to verdenskrige, er en tid karakteriseret af voldsomme forandringer på det samfundsmæssige niveau, en tid med komplicerede alliancer og brydninger mellem det traditionelle og det moderne på det ideologiske, litterære og kvindepolitiske niveau, en udfordrende periode og slet ikke nem at fastholde givende tråde i. Hvordan fremstille kvindernes forfattervirksomhed i dette kompleks? Ud fra hvilken synsvinkel?

Den norske redaktion har valgt et dobbeltgreb: genren og portrættet. Vi får gennemgange af kvinders produktion af fantastiske, nyrealistiske, dramatiske, historiske, trivielle og kærlighedsberettende tekster. Og vi får besked om enkelte forfattere som Cora Sandel, Hulda Garborg, Sigrid Undset, Nini Roll Anker mv. Princippet er, at den samme forfatter sagtens kan figurere i flere genre-kapitler og under egen rubrik, ja nogle navne møder vi faktisk med mellemrum gennem hele bindet.

Vi får megen, nøgtern og ofte god

besked. Men under læsningen rejser sig spørgsmålet stadig mere påtrængende, hvad hensigten, den styrende kraft har været bag bindet, og det vil også sige bag det projekt at udsende en kvindelitteraturhistorie, et bud på en fortolkningen af forbindelseslinjerne mellem teksten, kønnet og historien. Hvad er værkets nødvendighed?

Det begynder lovende med Irene Iversens spændende introduktion til 'Det seierrige 20. aarhundrede', hvor hun diskuterer de nye signaler inden for den norske kvindebevægelse og hele kvindepolitik- og kvindelighedsdiskussionen på den kulturelle og litterære front. Hun viser, hvordan diskussionerne i århundredets første tiår forskød sig mod en hævde af kvinders særegenhed, kvindeligheden som en række af moderlige, erotiske kvalifikationer, hvor den tidligere kvindebevægelse havde vægtet hævde af kvindernes ligeret og lighed. Her er lagt op til en fremstilling af periodens tekster inden for et særligt spændingsfelt, som jo både kan pege mod litterære, ideologiske, æstetiske, samfundsøkonomiske linjer og brydninger i de næste halvtreds år.

Men de følges ikke op. I stedet springer vi ind i en række af genrekapitler med hver deres blik på stoffet. Hvorfor?

Hele værket er annonceret som *en anden historie*, et alternativ til den herskende kanon, mændenes litteraturhistorie med den skæve, undervurderende eller ligefrem ekskluderende administration af kvinders litterære tekster. En anden histoire om det andet køn er imidlertid næppe så let at berette i 1990 som den ville have været

K&K ANMELDELSER

i 1975. Paradokset for den litterære kvindeforskning er, at jo større kvaliteten, dybden og bredden i analyserne af kvinders historie, liv og tekster er blevet, i jo højere grad har forskningen mistet forbindelsen med ikke blot sit eget emancipatoriske politiske udgangspunkt, men med den faste overbevisning overhovedet om, at kvinde-kønnet kan tildeles en bestemt betydning, kan fastholdes i en bestemt synsvinkel, vel at mærke én bestemt synsvinkel. Dette paradoks kan man forholde sig forskelligt til, ikke mindst kan det aflæses som en legitimationskrise, der tendentielt frisætter kvindeforskningen, så den ganske vist fortsætter, men uden rigtig at vide hvorfor. Jeg mener også den kan aflæses i dette bind af litteraturhistorien, hvor der ufortrødent skrives om kvinders tekster i en historisk periode og måske nok med håbet om at noget vil vise sig, et mønster tegne sig, men hvor den samlende grund til at gennemføre projektet diffunderer ud i det uvisse. Paradoksalt bliver det da, at konsekvensen af udviklingen i kvindeforskningen fra efterlysningen af ét samlet greb om kønnet mod dekonstruktion, postfeminisme og almindelig vildrede, her synes at bringe mange artikler tilbage til den allerførste kvindeforsknings betragtninger over kvinder og køn: det bliver det interessante, at f.eks. kvindernes tekster findes, og man forudsætter, at de er signifikante for kvinder, men hvordan? Hvilken kontekst er betydningsfuld for og i den enkelte tekst? det giver bindet ikke mange bud på, - eller for mange til efterlade et samlet overblik hos læseren.

Snarere bliver det da det andet løfte

i annonceringen der indfris, løftet om at vi her vil få viden om dette og hint, om pseudonymer, om kvinder der skriver børnelitteratur, om bøger om homofile følelser blandt kvinder etc. Tidligere tiders feministiske didaktik slår om i oplysningsvirksomheden som sit eget formål.

Et eksempel på rådløsheden er Vigdis Ystads gennemgang af 'Den historiske roman', der i slutningen summerer fællestrækkene bag kvindernes historiske romaner op således: »de legger med sine hjemlige miljøskildringer og med konsentrationen om de nære familie- og parforhold vekt på 'det almindelige menneskes' rolle i historien. De understreker videre kvindenes spesielle kulturskapende og kulturbærende rolle, og plaserer mennene mer i bakgrunnen, ofte i form av et mannlig fravær i fiksjonen« (s.108). Det er sikkert en korrekt karakteristik og et forsøg på at fremhæve 'den anden historie', dvs. historien om kvindernes fiktion som et alternativ, en modtolkning til andre historier. Men karakteristikken står samtidig som et helt isoleret udsagn uden historisk perspektiv og uden en fordybelse af hvad der konstituerer selve genren, hvori spillet mellem genrekrav og kvindernes særlige, historisk bestemte håndtering af genren består. Resultatet bliver en gennemgang, der må blive ved det karakteriserende, det registrerende og det opsummerende, nyttigt for den, der ønsker et overblik over materialet, men konturløst som et bud på en anden historie og lidt kedsommeligt i forhold til det formidlingsprojekt, som også er en del af litteraturhistoriegenrens krav.

K&K ANMELDELSER

Irene Engelstad og Jorunn Hareide har i kapitlerne om henholdsvis den fantastiske digtning og jegromanen valgt en anden løsning. De udforsker stoffet ud fra genren og dens varianter. Resultatet bliver meget kompetent, men også lidt mystificerende, fordi selve fastlæggelsen af genrevarianter er blevet det styrende princip i fremstillingen og rummet omkring de varierende tekster, kvindernes rum, historiens rum, kvindeæstetikens rum, forsvinder.

Denne mangel føles endnu mere grell i de artikler, hvis emne er en blanding mellem *genre* og *tema*, f.eks. gennemgangen af 'Sosialt oppbrudd og ensom frihet i romaner fra mellomkrigstida' (af Åsfrid Svendsen) og 'Romaner om kjærlighet' (af Janneken Øverland). Teksterne forbindes her gennem deres emne, og artikelforfatterne får de største vanskeligheder ved at finde interessante linjer og perspektiver; resultatet kan blive den helt tomme abstraktion: »Den nye tida oppleves snart som truende, snart som forløsende. I en rekke av romanene ser vi en åpen slutt, der sentrale personer er midt i et oppbrudd. Framtida møter dem med en frihet som er løfterik, men også krevende og vanskelig«, slutter Åsfrid Svendsen.

Tilbage står en række undersøgelser, der snarere skriver sig ind i en antologi over den litterære kvindeforsknings forsøg på at arbejde med genrebeskrivelsen og dens muligheder, ikke i en litteraturhistorie.

Opmærksomheden på genrenes betydning og forskningen i de enkelte genrens regler og koder er i stærk stigning; årsagen kan bl.a. søges i litteraturen og kunstens (post)modernis-

tiske udstrakte brug af citationer og klicheer som et udtryk for det umulige i at skabe nye autentiske former og som en stadig leden opmærksomheden hen på fortællingens genrestyrede, klichemættede struktur. Genren træder i stedet for historien, men bliver også adgangen til den som en forlystelsespark, hvorfra teksten kan vælge mellem de udbudte ture og demonstrere deres forskellige æstetiske nydelsesformer. Studiet af genren kan træde i stedet for studiet af historien. Men kan selvfølgelig også blive til et studie i genrenes historisk funderede udvikling, i særlige skabeloners og formers udsigelseskraft og funktion. At bygge en litteraturhistorieskrivning på genrerne er et valg, der prioriterer teksterne som realiseringer og varianter af bestemte konventioner, snarere end som typiske for diverse perioder, klasser, biografier. Dvs. et fravalg af en række af de synspunkter, der har været konstituerende for de sidste tiårs litteraturhistorier.

Periodesynspunktet har for længst åbenbaret sig som ren fiktion og er endnu vanskeligere at fastholde, når kønnet også skal tænkes med, grupperingen af de kvindelige forfattere efter deres sociale eller klasse-mæssige tilhørsforhold bliver ofte lidetsigende af den grund, at skrivende kvinder i de fleste perioder kommer fra (deres far, deres mand kommer fra) velstillede lag, den biografiske metode skaber en række af enkelthistorier, perler på snor med ringe forbindelse mellem de enkelte tekstproducenter. Den kvindehistorisk, kvindepolitisk synsvinkel, der åbner dette bind, har også sine problemer, fordi den er tilbøjelig til at

K&K ANMELDELSER

enten at fremstille litteraturens udvikling som en historie frem mod stadig større emancipation, klarere lys, bedre tekster eller til at måle værkerne ud fra deres progressivitet, deres grad af ret tro og bevidsthed. Og netop denne form for udviklingstro og sikkerhed over for vurderingen af en kvindes litterære udformning af sit syn på verden, har længe manglet bæreevne og legitimation.

Alligevel er det spørgsmålet, om et kvindelitteraturhistorieprojekt ikke trods alt må tro på en kvindesynsvinkels bæreevne, i det mindste som et på samme tid åbent, spørgende og kompromisløst borende spørgsmål til teksterne, deres historiske argumentation, deres hensigt med deres udformning, deres budskab. Et sådant spørgsmål finder man i Anne-Lisa Amadous portræt af Sigrid Undset, der uden mange omsvøb går direkte på et særligt problem i forfatterskabet: Sigrid Undsets bestræbelse på at skrive kærlighedsromaner, at finde et kærligheds-sprog. Artiklen går til det historiske problem ved sit spring ind i medias res, en kvindelig forfatter med et bestemt, lidenskabeligt, kunstnerisk projekt. Paradoksalt bliver fremstillingen genrebundet, men her fremstår genren som en bestemt forfatters arbejde med at finde, skrive en genre frem, der kan rumme hendes kunstneriske og kvindelige projekt, skrivningen af en historie, der forener den passionerede kærlighed med loven. Springet ud i en væsentlig drivkraft i forfatterskabet fører da frem til en original tolkning af Sigrids Undsets bevægelse fra nutidsromanerne mod de historiske fortællinger i *Kristin Lavransdatter*. Amadou

ser valget af middelalderen som historisk ramme som Sigrid Undsets løsning på det projekt, der mislykkes i nutidshistorierne: at få kærlighed og socialitet til at supplere hinanden: »Slik blir middelalderens farlige elskov ikke opphevet av ekteskapet, men finner med den kristne vielse sin helliggjørelse. Og slik har Sigrid Undset klart å forene ekteskapsromanen med kjærlighetsromanen, eller kanskje snarere: Hun har klart å la ekteskapet bli rammen om en ekte 'amour passion'« (s.114).

Sigrid Undset analysens force er ikke mindst, at dens egen nysgerrighed og demonstration af en problemkreds, et lidenskabeligt projekt i forfatterskabet, på samme tid gør forfatterskabet betydningsbærende/betydningsfuldt, læser teksterne ved at dykke direkte ned i deres spændingsfelt og derigennem også *formidler* både nydelsen i/ved teksterne og spørgsmålene til dem.

Hvilken *historie* kan en kvindelitteraturhistorie fortælle? Givetvis ikke en enkelt, lineær, om bevidsthedens eller æstetikens udvikling. Jeg ser valget af genrerne som et forsøg på at undgå lineariteten ved i stedet at tage formerne seriøst, og som nævnt projektets delvise fallit, i dette bind, ved den totale fragmentering af dispositionen, af teksterne, af historien og forfatter-skaberne, som er blevet konsekvensen. Mellem linjen og fragmentet står dialogen, polyfonien som mulighed eller ligefrem nødvendighed, hvis man skal fortælle om kønnet og historien på én gang, to anfægtede fortællinger, der har mistet deres faste, totalitetsstyrende betydning, men ikke deres betydning og mening overhovedet som oriente-

K&K ANMELDELSER

---

ringspunkter i forhold til teksterne, formerne og forfatterne.

Det er ikke mindst *historierne* jeg savner i dette andet bind, flere bud på udviklingsforløb, kortere og længere, historier om former og genrer, om bevidsthed og kvindepolitik, om teksterne og deres historier, om forfatterne i kød og blod i en historisk kontekst. Og jeg savner historierne som en bevidsthed, en nedbrydning af de faste vægge mellem de enkelte artikler og deres ofte lukkede perspektiv på en tekstgruppe. Jeg savner kort sagt springet ud i en mere uvis og krævende form for alternativ, en trodsen af det paradoks der truer med at lukke munden på os både som historieskrivere og kvindeforskere. Jeg savner, at artiklerne, værket, bestræber sig på at lede historierne op, betragter stoffet med vilje til, uden for den samlede erfaring og kompetance, som jo stadig godt kan bruges, at finde historierne, de narrative forløb, bevægelserne fra en tilstand til en anden, som stadig er drivende kraft i både liv, samfund og tekster.

Vist er kravet utopisk, men det nødvendige er bestræbelsen, den afsmitende energi fra fremstillingen til læseren, der gerne skulle overbevises om, at denne historie, disse historier er vigtige, - og samtidig få sit behov opfyldt for historie.